

YOSHLAR BILAN ISHLASHDA XORIJIY TAJRIBALARNING NAZARIY ASOSLARI

Qurbandurdiyev Hayitbay Maram o'g'li

Xorazm viloyati Bog'ot tumani 2-IDUMning tarix fani o'qituvchisi

Qurbandurdiyeva Muhayyo Maram qizi

Xorazm viloyati Bog'ot tumani 3-IDUMning ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ta'lim tizimida yoshlar bilan ishlashda xorijiy davlatlar ta'lim tajribalaridan foydalanish haqida batafsil ma'lumotlar bayon etilgan.*

Kalit so'zlar: *ta'lim tizimi, xorijiy tajribalar, umumiy o'rta ta'lim, o'quvchilar.*

Davlatimizda iqtidorli yoshlarga e'tibor ta'lim sohasidagi davlat siyosati darajasida ekanligi bejiz emas. Chunki, mazkur pedagogik muammo dunyoning turli mamalkatlarida mazkur masalani tadqiq etishga, iqtidorli yoshlarni tanlash, ularni tarbiyalash va rivojlantirishga doir o'ziga xos tajriba to'planganligini alohida qayd etib o'tish o'rinlidir.

XX asr boshlarida Amerikada pedagogik-psixologik adabiyotlarda odatdagi tarbiyalanuvchilardan ba'zi bir xususiyatlari bilan farq qiladigan bolalar turli nomlar bilan atalgan. Psixologiya fanlari doktori **G. Uilli** yuksak qobiliyatlarga ega bolalar uchun "iqtidorli bolalar" atamasini qo'llashni taklif etgan. Adabiyotlar tahlili Amerikada iqtidorli bolalarni yuqori intellekt va a'lo darajada o'zlashtiruvchilar deb hisoblashganligini ko'rsatadi. Yevropa davlatlaridan biri – Germaniyada ham iqtidorli yoshlar bilan ishlashda o'ziga xos tajriba to'plangan. Germaniyada iqtidorli yoshlarni aniqlash maxsus metodikalar yordamida

10 – 12 yoshda amalga oshiriladi. Mazkur davlatda iqtidorli yoshlar uchun alohida ixtisoslashtirilgan gimnaziyalarni tashkil etishga katta e'tibor qaratiladi. Masalan, Berlindagi "Anna-Lindh-Schule"da 80 nafar "Yevropa iqtisodining kelajagi" tahsil oladi. 1988 yilda Germaniyada iqtidorli yoshlar uchun "Nemis maktab akademiyasi" (*Deutsche Schuler Akademie*) yozgi dasturi ishlab chiqilgan. Har yili mazkur dasturda Germaniyaning turli hududlaridan 90 nafar yuqori iqtidorga ega yoshlar jalb etiladi. 16 kun davomida yuqori malakali mutaxassislar ishtirokida ular bittadan oltitagacha akademik fanlar bilan shug'ullanishadi. Masalan, 2009 yilda mazkur dastur doirasida yoshlarga "Giperbolik geometriya", "Molekulyar genetika", "Biologiya va yuqumli kasalliklar sotsiologiyasi", "Nevrologiya", "Jamiyatda avlodlar o'zaro munosabatlari muammosi", "Kinofilmlarda musiqa" kabi o'quv kurslari tashkil etilgan. Akademiyaning bosh maqsadi bolalarning qobiliyatini yanada rivojlantirish uchun intellektual atmeosferani yaratish hamda yuqori intellekt va motivatsiyaga ega tengdoshlari bilan o'zaro muloqotni tashkil etishdan iborat.

2000 yilda **Frankfurtda** alohida iste'dod va qobiliyatli bolalar, ota-onalari, o'qituvchilar va yoshlarga yordam berish maqsadida iqtidorli bolalar uchun Markaz (Hochbegabtenzentrum der Stadt Frankfurt am Main) ochildi. Markazning maqsadiga

iqtidorlilikni tashxis etish usullari va natijalari, bolalarni rivojlantirish imkoniyatlari, boshqa muassasalar bilan aloqalar to'g'risida ota-onalarni xabardor qilish; ota-onalar uchun bolalar iqtidorliliği bo'yicha ochiq ma'ruzalar va seminarlar tashkil etish; o'quv va o'quv jarayonidan tashqarida iqtidorli bolalar va o'smirlar uchun tadbirlar, kurslar tashkil etish; maktab o'qituvchilariga maslahatlar berish; pedagog va ota-onalar uchun maxsus adabiyotlar taqdim etish kabilar kiradi.

Buyuk Britaniyada ham iqtidorli yoshlar bilan ishlashga doir katta amaliy tajriba to'plangan. Mazkur jarayonga Buyuk Britaniya ta'lim vazirligi, ko'plab universitetlar, kollejlilar va jamoatchilik tashkilotlari faol ishtirok etishadi. Mamlakatda iqtidorli yoshlarga yordam ko'rsatish Milliy Assosiatseyasi faoliyat yuritadi, 1982 yildan "Xalqaro iqtidorlilar ta'limi" maxsus jurnali nashr ettirib kelinadi. Angliya pedagogikasida ijodiy iqtidorlilikka alohida e'tibor qaratiladi. Britaniyalik mutaxassislarning fikricha, "ijod (kreativlik) – iqtidorlilikning eng muhim unsuri hisoblanadi va iqtidorlilikning barcha turlari ijodiy komponentdan alohida qaralishi mumkin emas". Angliya maktablarida ta'limni tabaqalashtirishning ikkita – ichki va tashqi turi mavjud. Ular o'zaro uyg'unlikda o'quv jarayonining yuqori samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Tashqi tabaqalash-tirish o'quv jarayonini tashkil etishning xilma-xil maxsus shakllarida o'z aksini topadi: test va suhbat asosida qobiliyatlarini darajasi bo'yicha yoshlarni yo'nalishga taqsimlash; ta'limning ma'lum bir bosqichida yoshlarni qobiliyati va qiziqishlariga ko'ra guruhlarga taqsimlash.

Rossiyada ham iqtidorli yoshlarga ta'lim-tarbiya berishga alohida e'tibor qaratiladi. 2000 yilda mazkur davlat hukumati tomonidan "Iqtidorli bolalar" dasturi qabul qilingan. Mazkur dasturning asosiy maqsadi iqtidorli, iste'dodli yoshlarni aniqlash, ularni har tomonlama qo'llab-quvvatlash tizimini yaratishdan iborat. Shu bilan bir qatorda, mamlakatning intellektual, ijodiy quvvatlarini rivojlantirish, iqtidorli bolalarni tanlov asosida aniqlash mexanizmlarini vujudga keltirish nazarda tutilgan.

Xitoyda iqtidorli yoshlar qoidaga muvofiq ta'limning keyingi bosqichlarini davom ettirishda turli imtiyozlar – davlat stipendiyalari, ishlab chiqarish korxonlari va tashkilotlar tomonidan taqdim etiladigan yordam pullaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Xitoyda iqtidorli yoshlar uchun maxsus maktablar mavjud emas, biroq universitetlar qoshida ochilgan o'rta maktablarning imkoniyalaridan samarali foydalaniladi. Har bir universitet qoshida kadrlar va yuqori darajada ta'lim berishni ta'minlaydigan maktablar mavjud.

Yuqoridagi tahlillardan shularni e'tirof etish mumkinki, mamlakatimizdagi iqtidorli yoshlarning intellektual imkoniyatlarini rivojlangan davlatlar tajribalariga tayangan holda tashkil etish mamlakat taraqqiyotini ta'minlashga mustahkam zamin yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 27 iyundagi "Yoshlar – kjangimiz" Davlat dasturi to'g'risida"gi PF-5466-son Farmoni. // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 15.08.2018 y., 07/18/3907/1706-son.
2. Образовательные модели и технологии работы с одаренными детьми. / Сост. Башева Е. И. и др.
3. – Красноярск: ККИПКППРО, 2011. – С. 6, 12.

